

географической среде - в районах, богатых флорой и фауной, в районах с обильными ресурсами пресной воды. За годы независимости было обследовано большинство средневековых археологических памятников в Геранбойском и Самухском районах. Такими населенными пунктами являются Каргантапа, Сахислитапа, Хасанлитапа, Фармешитапа, Томпатапа.

**ABOUT RESEARCHES CARRIED OUT IN ARCHAEOLOGICAL
EXCAVATIONS IN THE AREAS OF GORANBOY AND SAMUKH REGIONS
DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE**

Guliyev Shehriyar Nizami

Summary

After the independence of our republic, as at different stages of history, the study of archeological monuments of the Middle Ages took an intensive form. The study of historical archeological monuments in different regions of the country, the expansion of archeological excavations, the study of new urban and rural settlements, castles and fortifications, medieval tombs, temples and mosques have revealed a number of innovations. As in ancient times, in the Middle Ages, settlements were built in a favorable natural geographical environment-in areas rich in flora and form, in areas with abundant freshwater resources. During the years of independence, majority of medieval archeological monuments in Goranboy and Samukh district were surveyed. Kargantapa, Sakhislitapa, Hasanlitapa, Farmeshytapa, Tompatapa are such settlements.

Rəyçi:prof. Arif Məmmədov

AMEA Arxeologiya, Etnoqrafiya və Antropologiya İnstitutu "Azərbaycanın orta əsrlər dövrü arxeologiyası" şöbəsinin 11 aprel 2022-ci il tarixli iclasın 4 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 05 may 2022-ci il

UOT:94.

**AVROPA İTTİFAQI ÇƏRÇİVƏSİNDƏ İNTEQRASIYA PROSESLƏRİNƏ
FRANSANIN MÖVQEYİ**

Qurbanova Sevinc Akif qızı

Gəncə Dövlət Universiteti

sevincakifqizi@mail.ru

Xülasə: Məqalədə integrasiyanın, xüsusən də Avropa integrasiyasının mənsəyi və nəzəriyyələri araşdırılır. Avropaya integrasiya konsepsiyası üzərində ətraflı dayanılır, məqalədə çoxsaylı integrasiya mərhələlərindən keçmiş müasir vahid Avropanın yaradıcısı və ataları olan siyasi, ictimai və dövlət xadimlərinin roluna xüsusi yer ayrılır. Eyni zamanda, Fransanın Avropaya integrasiya prosesləri ilə bağlı mövqeyi öyrənilir. Fransanın integrasiya proseslərini yaşaması belədir ki, üzv dövlətlərin iqtisadi və siyasi güclərini birləşdirərək,

beynəlxalq arenada Avropanın mərkəzi, aparıcı rol oynamasına nail olmaq və dünyanın aparıcı dövlətlərini Avropa İttifaqının razılaşdırılmış siyasəti ilə hesablaşmağa məcbur etmək lazımdır.

Açar sözlər: Maastrixt sazişi, Amsterdam müqaviləsi, Vahid Avropa sənədi, Genişlənmə, integrasiya

Ключевые слова: Маастрихтский договор, Амстердамское соглашение, Единый европейский документ, расширение, интеграция.

Keywords: Maastricht Treaty, Amsterdam Agreement, Single European Document, Enlargement, Integration

Avropa Birliyi qitənin əksər hissəsini əhatə edən 28 Avropa ölkəsinin iqtisadi və siyasi tərəfdaşlıq etdiyi birlikdir. Avropa ölkələrinin müharibənin dağıntılarından keçərək bugünkü inkişaf səviyyəsinə çatmasının özü əsrlər boyu bir-birilə hərbi, siyasi, iqtisadi və mədəni sahələrdə rəqabət aparmış dövlətlərin kompromisə nail olmaq üçün apardıqları mübarizənin əyani göstəricisidir. Bu mübarizə nəticəsində yaranan birlik zaman keçdikcə inkişaf etmiş, əvvəllər iqtisadi mahiyyət daşıyan təşkilata, daha sonra isə siyasi kimliyə çevrilmək üçün addımlar atmışdır. Yaradıcılarının belə bu qədər inkişaf edəcəyini gözləmədikləri birlik hazırda bu qədər yol qət etməsinə baxmayaraq, hələ də bəzi məsələlərdə çatışmazlıqlar yaşamaqda davam edir. Aİ-nin təşkilatlanması, bir siyasi qurum kimi formalaşması məsələsi II Dünya Müharibəsindən sonra Mərkəzi Avropa ölkələrinin siyasi dairələrində ara-sıra müxtəlif kontekstlərdə müzakirə edilsə də, yalnız 1990-cı illərin əvvəllərində SSRİ dağıldıqdan sonra bu proses daha da aktuallaşdı.

Bu kontekstdə diqqət çəkən bir nüansı xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Avropa İttifaqının əsas məqsədi təşkilatın dünya siyasətində önəmli rol oynaması və ona təsir etmək gücünə malik olmasıdır. Fransanın bu məsələyə yanaşması belədir ki, üzv dövlətlərin iqtisadi və siyasi güclərini birləşdirərək, beynəlxalq arenada Avropanın mərkəzi, aparıcı rol oynamasına nail olmaq və dünyanın aparıcı dövlətlərini Avropa İttifaqının razılaşdırılmış siyasəti ilə hesablaşmağa məcbur etmək lazımdır. Ümumilikdə götürdükdə, Fransa həmişə Avropa İttifaqına özünün xüsusi çəkisi, aparıcı rol oynadığı və liderlik etdiyi bir güc mərkəzi kimi baxıb. Almaniyayı daim özünə rəqib sayan Fransa onun yenidən güclənməməsi və Avropaya meydan oxuyan qüdrətli dövlətə çevrilməməsi üçün səylər göstərmiş və bu səyləri sabit, eyni zamanda get-gedə inkişaf edən Fransa-Almaniya alyansının güclənməsinə xidmət edən siyasətlə möhkəmləndirmişdir. İstər ilkin mərhələdə 6 dövlətin təsis etdiyi Avropa Birliyi çərçivəsində, istərsə də genişlənərək öz sıralarında 15, indi isə 28 dövləti birləşdirən Avropa İttifaqı daxilində fransızlar aparıcı rollardan birini oynamaqla dünya siyasətinə təsir etmək niyyətindən geri çəkilməyiblər. Avropanın gələcək taleyinin müəyyənləşməsində də fransızlar öz liderliklərini əldən vermək istəmirlər. Təsədüfi deyildir ki, Avropa İttifaqının yeni Konstitusiyasını hazırlayan işçi qrupuna məhz Fransanın keçmiş prezidenti De Steytinq rəhbərlik edirdi [2.s.116]

Avropa İttifaqının genişlənməsində Fransanın mövqeyi birmənalı olmamışdır. Belə ki, bu məsələ ilə bağlı Fransanın yanaşması namizəd ölkədən asılı olmuşdur. Fransa əhalisi arasında keçirilən sorğuya görə fransızların 66%-i Avropa İttifaqının genişlənməsinin tərəfdarıdır [8].

Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, Fransa Orta və Şərqi Avropa ölkələri ilə quru sərhəddi olmadığı və həmin ölkələrlə iqtisadi əlaqələri az olduğu üçün Aİ-nin Şərqə doğru genişlənməsinin Aİ daxilində öz nüfuzunu azaldacağını və Almaniyanın Aİ-nin güc mərkəzinə

çevriləcəyini düşünürdü. Avropa İttifaqının tarixində dörd əsas genişlənmə mərhələsi müşahidə olunmuşdur. Avropa Birliyi 6 ölkənin təsisçiliyi ilə yaranmış və yalnız 1973-cü ildə Danimarka, İrlandiya və Böyük Britaniyanın üzv qəbul edilməsi ilə genişlənərək doqquz ölkənin birliyinə çevrilmişdir. Aİ tarixində ikinci genişlənmə isə 1981-ci ildə Yunanıstanın, 1986-cı ildə İspaniya və Portuqaliyanın birliyə üzv olması ilə başa çatdı. 1995-ci ildə Avropa İttifaqı öz qapılarını İsveçin, Finlandiyanın və Avstriyanın üzünə açdı və bununla da Avropa İttifaqı üzvlərinin sayı artaraq 15-ə çatdı. Fransanın genişlənmə tərəfdarı, Böyük Britaniyanın isə daha da dərinləşmənin əleyhinə olmasına baxmayaraq, 2 oktyabr 1997-ci ildə imzalanan və 1 may 1999-cu ildə qüvvəyə minən Amsterdam Müqaviləsi Avropa İttifaqı barədə Müqavilənin bəzi hissələrinin yumşaldılmasına nail oldu. Birgə qərar qəbul etmə proseduru sadələşdirildi və Avropa Parlamentinin inteqrasiya proseslərində səlahiyyətləri genişləndirildi. 2004-cü il genişlənmə nəticəsində isə Polşa, Çex Respublikası, Macarıstan, Sloveniya, Slovakiya, Estoniya, Latviya, Litva, Malta və Kipr Avropa İttifaqının yeni üzvləri oldular. Rumıniya və Bolqarıstan isə İttifaq üzvlüyünə qəbulun sonuncu mərhələlərindədir. 2013-cü ildə Xorvatiya da ittifaq sıralarına qoşuldu.

XX əsrdə üzv dövlətlər Avropa İttifaqı inteqrasiyasını gücləndirmək məqsədi ilə bir sıra addımlar atdı ki, onlardan ən vacibi Avropa İttifaqı Konstitusiyasının hazırlanması idi. Avropa İttifaqı Dövlət və Hökumət Başçıları 2000-ci ilin dekabr ayında Fransanın Nis şəhərində keçirilmiş Zirvə görüşü İttifaqın genişlənməsi ilə bağlı müvafiq qərarlar qəbul etməklə bərabər, Avropa İttifaqının Konstitusiyasının işlənilib hazırlanması üçün də ilkin addımlar atdı. Bir il sonra Laaken şəhərində Avropa İttifaqının gələcəyi ilə bağlı yeni Bəyannamə qəbul edildi. Bu Bəyannamə üzv dövlətlərin qarşısına bir sıra vəzifələr qoydu. Bunlardan biri də Avropa vətəndaşları üçün vahid Konstitusiyanın yaradılması idi. Avropa İttifaqının Dövlət və Hökumət Başçıları Şurası İttifaqın Konstitusiyasının işlənilib hazırlanması üçün Fransanın keçmiş prezidenti Qistard De Steytinqin rəhbərliyi altında xüsusi Konvensiyanın çağırılması barədə qərar qəbul etdi. Bir neçə il davam edən müzakirələrdən sonra, nəhayət, Konvensiya öz işini başa çatdırıb Avropa İttifaqı Konstitusiyası Layihəsini hazırlayaraq Aİ rəhbərliyinə və üzv dövlətlərin hökumətlərinə təqdim etdi [2 s.109].

Xüsusilə vurğulamaq lazımdır ki, 29 oktyabr 2004-cü ildə Romada Kici sarayının Qoraçiyev zalında təntənəli surətdə 25 üzv dövlət tərəfindən imzalanan «Avropa Konstitusiyası» böyük əhəmiyyətə malik olmuşdur. Konstitusiya layihəsini hazırlayan mütəxəssislərin fikrincə, Avropa Konstitusiyası «ümumavropa düşüncəsini aşılmalı və Avropa İttifaqı timsalında dünyaya yeni nümunəvi davranış qaydaları gətirməlidir». Konstitusiya Avropa İttifaqı təsisatlarının quruluşunu və funksiyalarını dəyişdirir. Lakin qeyd edilməlidir ki, Konstitusiyanın qüvvəyə minməməsi Avropa İttifaqının tənəzzülü deyil. Təsis sənədləri və digər normativ hüquqi aktlar öz qüvvəsini saxlayır. Üzv dövlətlər Konstitusiyanı ratifikasiya etmək üçün ali qanunvericiliklərinə uyğun olaraq, iki üsuldən birini seçməlidirlər. 1.Parlamentdə səsvermə ilə 2. Ümumi referendumla. Bununla əlaqədar Avropa ölkələrində referendum keçirildi. İspaniya, Lüksemburq kimi ölkələrdə konstitusiya bəyənilərək qəbul olundu. Fransada da 29 may 2005-ci il tarixində bu mövzu ilə bağlı referendum keçirildi. Ancaq referendumun nəticələrinə görə Avropa İttifaqının Konstitusiyası layihəsi xalq tərəfindən qəbul olunmadı. Yalnız Fransada deyil bir çox Avropa ölkələrində də bu hal yaşandı. Bu səbəbdən Avropa İttifaqının 22-23 iyun 2007-ci ildə keçirilən konfransında Konstitusiyayı

müvəqqəti əvəz edən «İslahatlar barədə saziş» imzalanmışdır. Saziş 2007-ci ilin 13 dekabrında Lissabonda imzalandığından Lissabon sazişi adlanır.

Lissabon sazişi və ya Avropa İttifaqının islahatları haqqında saziş - tərkibində 27 dövləti birləşdirən Avropa İttifaqının dünya arenasında mövqeyinin və əhəmiyyətinin artırılması, kəskin global dəyişikliklərin baş verdiyi bir dövrdə fəaliyyətinin və səmərəliliyinin artırılması məqsədilə 19 oktyabr 2007-ci ildə Lissabonda keçirilən Hökumətlərarası konfransda yekun olaraq razılaşdırılmışdır. Sazişin üzv dövlətlər tərəfindən imzalanması onun ratifikasiya olunması prosesinə start vermiş və nəzərdə tutulmuşdur ki, 1 yanvar 2009-cu ilədək ratifikasiya prosesi başa çatdırılmalıdır. Mahiyyətinə görə saziş ratifikasiya olunmayan Konstitusiyayı əvəz etməlidir. 2008-ci ilin iyulunadək saziş 27 üzv dövlətdən 23-ü tərəfindən ratifikasiya olunub. Lissabon sazişi Fransa tərəfindən 7 fevral 2008-ci tarixində ratifikasiya olunmuşdur. Burada Aİ-nin hüquq subyekti olması bir daha təsdiqlənir. (Aİ haqqında müqavilənin 32-ci maddəsi) - bu onunla şərtlənir ki, Aİ səlahiyyətləri çərçivəsinə bir sıra hallarda beynəlxalq sazişlər bağlaya bilər. Üzv dövlətlərin Aİ tərəfindən imzalanmış sazişlərlə ziddiyyət təşkil etməyən və ya Aİ-nin səlahiyyətlərinə aid olmayan sahələr üzrə istənilən beynəlxalq sazişi imzalamaq səlahiyyətləri var. Lissabon Sazişi Avropa İttifaqı təsisatlarında bir sıra islahatların keçirilməsini nəzərdə tutur və həmçinin, “mütləq səs çoxluğu” prinsipi ilə qəbul edilən məsələlərin siyahısını müəyyənləşdirir [4, s.78].

Beləliklə, Aİ dövlətləri Lissabon sazişi ilə qəbul edilməmiş Avropa İttifaqı Konstitusiyasını əvəz etməyə çalışaraq birlik daxilində integrasiyanın gücləndirilməsi yönündə uğurlu addımlar atdı. Avropa İttifaqı müxtəlif sahələrdə demokratik prinsiplərə uyğun olaraq öz təsirini günü-gündən artırmaqdadır. Təşkilat hazırda iqtisadi bir birlik olmaqdan əlavə, global bir aktor olmaq üçün də səy göstərməkdə davam edir. İndi Avropa İttifaqı qarşısında duran əsas mübahisəli məsələ təşkilatın bundan sonra inkişaf edərək hansı səviyyədə fəaliyyət göstərə biləcəyi ilə bağlıdır. Qeyd etdiyimiz kimi, iqtisadi integrasiya strategiyası ilə bərabər, İttifaqın qarşısında siyasi məqsədlər də durur. Avropa İttifaqının, həqiqətən, birləşmiş, öz aralarında sərhədləri olmayan, sülh və firavanlığın hökm sürdüyü vahid Avropa yaratmaq kimi başlıca siyasi məqsədi vardır. Avropa İttifaqına üzv olan dövlətlər arasındakı fikir ayrılıqları, mübahisələr müasir dövrdə də müşahidə edilir. Avropa İttifaqının banilərindən olan Fransanın timsalında integrasiyaya güclü istəyin olduğunu görsək də, Böyük Britaniyanın timsalında bunun daha ləng və dəyişkən olduğunu müşahidə edirik. Fransa və Almanıyanın təşəbbüsü ilə imzalanan və Avropa daxilində integrasiyanın daha da güclənməsinə təkan verən Maastrixt müqaviləsinin imzalanması ilə integrasiya artıq dövlətlərustü bir qurumun əlində cəmləşmişdi. Fransa bu qurumlardakı görüşlərdə üzv dövlətləri öz tərəfinə cəkmək və ya birliyin orqanlarındakı say üstünlüyündən istifadə etməklə öz siyasətini birliyə qəbul etdirməyə çalışır. Gələcək Avropanı “konfederasiya” şəklində görmək istəyən Fransa birlik daxilində integrasiyanın güclənməsinə öz tövhələrini versə də Avropa İttifaqının şərqə doğru genişlənməsinə diqqətlə yanaşır.

Ədəbiyyat

1. Avropa ittifaqının xarici siyasətdə üzləşdiyi təhdidlər və çağırışlar. Təhlil. Bakı, 2020.
2. Əliyeva R. Beynəlxalq İqtisadi Münasibətlər. Bakı, 2011
3. İbadov R. Avropa İttifaqının əsasları. Bakı, 2004.
4. Kərimli.İ.A. Dünya iqtisadiyyatı: beynəlxalq ticarət, maliyyə və inkişaf, Bakı 2006

5. Tatoğlu E. Avrupa Birliḡinin Tarihsele Gelişimi. Ankara, 2006.
6. Avrupa İttifaqı və Avrupa Birliyi http://kayzen.az/blog/int-huquq/519_2/avropa-ittifaq%C4%B1-v%C9%99-avropa-birliyi.html
7. Avrupa Birliḡi'nin genişlemesi http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/enlargement_process/past_enlargements/communication_strategy/report_kok_tr.pdf
8. Avrupa İttifaqının formalaşması <http://meqam-m.webnode.com/avropa/huququ/1-ci-hisse/avropa%20ittifaq%C4%B1n%C4%B1n%20formala%C5%9Fmas%C4%B1/>
9. Н.Иванов. Глобализация и Проблемы оптимальной стратегии развития. М.Мировая Экономика и Международные Отношения, 2000.

ПОЗИЦИЯ ФРАНЦИИ В ОТНОШЕНИИ ПРОЦЕССОВ ИНТЕГРАЦИИ В УСЛОВИЯХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Гурбанова Севиндж Акиф кызы

Резюме

В публикации рассматриваются истоки и теории интеграции вообще и, в частности, европейской. Автор подробно останавливается на понятии европейской интеграции. В статье особое место отводится роли тех политических, общественных и государственных деятелей, которые были инициаторами и отцами – основателями современной объединенной Европы, которая прошла через многочисленные этапы интеграции. В то же время изучается позиция Франции по европейским интеграционным процессам.

FRANCE'S POSITION ON INTEGRATION PROCESSES IN THE CONDITIONS OF THE EUROPEAN UNION

Gurbanova Sevinj Akif

Summary

The publication examines the origins and theories of integration in general and, in particular, European. The author dwells in detail on the concept of European integration. The article focuses on the role of those political, public and state leaders who were the initiators and founding fathers of a modern united Europe, which went through numerous stages of integration. At the same time, France's position on European integration processes is being studied.

Rəyçi:prof. Həsənbala Sadıqov

Ümumi tarix kafedrasının 17 dekabr 2021 ci il tarixli iclasın 04 saylı protokolu

Daxil olma tarixi 30 iyun 2022-ci il

UOT:930.22.

TÜRKİYƏNİN ENERJİ DİPLOMATİYASINDA CƏNUBİ QAFQAZ

Səfərova Çınarə Qabil qızı

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

Gəncə Dövlət Universitetinin dissertantı

<https://orcid.org/0000-0003-2480-0056>

seferova.cinare@bk.ru